

DISKUSIA K ZÁKLADNÝM POJMOM KRÍZOVÉHO RIADENIA

Peter MARCHEVKA
Ľudovít NÉMETH¹

SUMMARY:

Bezpečnosť je vymedzená schopnosťami štátu čeliť nielen vojenskému napadnutiu, ale i nevojenským ohrozeniam. Formulovanie všeobecnej definície pojmu „bezpečnosť“ je predpokladom komplexnej analýzy procesu vzniku krízových javov a vytvorenia podmienok na ich prevenciu a riešenie. O význame definície pre krízové riadenie svedčí aj fakt, že termín „bezpečnosť“ sa požíva v rôznych právnych normách, zákonmi počnúc a oznámeniami rezortov končiac.

ÚVOD

Pojmy bezpečnosť, hrozba a riziko patria medzi ústredné pojmy bezpečnostnej politiky. Bez ich definovania a vymedzenia vzájomného vzťahu je problematické uskutočniť funkčnú analýzu bezpečnostného prostredia a riešiť bezpečnostnú problematiku. Synonymické používanie pojmov je využívané najmä v rámci bežnej komunikácie, poprípade v politickej rovine, kedy je úsilie zamerané na zdôraznenie niektorých skutočností a nie na odbornú analýzu.

Používanie tohto prístupu v rámci odbornej komunikácie môže ukazovať na jednej strane na nedostatočnú rozpracovanosť terminológie a na druhej strane môže v konečnom dôsledku vyvolávať podstatné problémy a nutnosť hľadať ďalšie výrazové prostriedky na pochopenie reality. Niekedy dochádza k prelínaniu s lineárnym prístupom, ktorý patrí medzi najviac rozšírené a ktorý spočíva v nadväznosti a určitej gradácii javovo a procesov. Má svoje teoretické opodstatnenie a môže byť považovaný aj za logicky najpriateľnejší, pretože sa pravdepodobne najviac približuje k štandardnej a zaužívanej štruktúre nášho myslenia. Bol aplikovaný pri tvorbe bezpečnostnej a obrannej stratégie a jeho vymedzenie môžeme nájsť aj v Slovníku bezpečnostných vzťahov pri definícii bezpečnostných rizík:

„Bezpečnostné riziká sú stavy bezpečnostnej situácie, ktorých prejavy môžu vyvolať ohrozenie subjektu bezpečnosti...existujú štyri postupné fázy vývoja bezpečnostných rizík:

- hrozba,
- ohrozenie,
- kríza
- konflikt.“ [6]

1 BEZPEČNOSŤ

Bezpečnosť sa v anglosaských krajinách, predovšetkým v USA, považuje za odraz spoľahlivej obrany tradičných hodnôt právneho štátu, obhajoby a presadzovania životných a strategických záujmov štátu. Je to stav zabezpečenia prežitia štátu, občanov, ich nezávislosti a trvalého rozvoja. Základnou charakteristikou bezpečnosti je zabezpečenie životných záujmov občanov a štátu pred vonkajším a vnútorným ohrozením. Tieto ohrozenia môžu byť skutočné, predpokladané, potenciálne.

Nemecké poňatie bezpečnosti kladie dôraz na zabezpečenie hodnôt proti vonkajšiemu a vnútornému ohrozeniu. Bezpečnosť, vonkajšia i vnútorná, sa člení na politickú, hospodársku a vojenskú. Chápe sa ako stav zabezpečenia územia, celistvosti a nedotknuteľnosti štátu, jeho politickej zvrchovanosti. Sú to zároveň základné predpoklady životaschopnosti štátu a jeho občanov.

¹ Ing. Peter MARCHEVKA, PhD, MO SR, Kutuzovova 8, Bratislava, e-mail: marchevkap@mod.gov.sk
RSDr. Ľudovít NÉMETH, FŠI ŽU, Ulica 1. mája 32, Žilina, e-mail: ludovit.nemeth@fsi.uniza.sk

Francúzske chápanie bezpečnosti vychádza z definície stavu pokoja, kedy nehrozí žiadne nebezpečenstvo. Dosiahnutie tohto stavu je závislé od komplexu opatrení, postupov a prostriedkov vytvorených a určených na ochranu ľudských životov a majetku. Bezpečnosť je stav závislý predovšetkým od vonkajších vplyvov i politiky štátu.

Z uvedeného možno odvodiť spoločné rysy bezpečnosti spoločnosti:

- je to relatívny stav, odvodený a vzťahujúci sa ku konkrétnej situácii,
- odvíja sa od závisle existujúcich hrozieb,
- je bezprostredne spätý s tým ako daná spoločnosť vníma dané hodnoty, aký význam im pripisuje a ako na ne reaguje,
- má tendenciu posunúť sa do nadštátnej, globálnej roviny.

Vymedzenie pojmu „**bezpečnosť**“ je úzko späté s problematikou národnej a medzinárodnej bezpečnosti. Z tohto pohľadu možno tiež vo vzťahu k štátu (alebo k inému objektu) hovoriť, že bezpečnosť má svoj vnútorný a vonkajší rozmer. Domnievame, že v súlade s anglosaským prístupom prívlastok národný v tomto kontexte nie je vymedzením etnickým, ale vymedzením národno-politickým. a preto z hľadiska používania prívlastkov – národná bezpečnosť, či štátna bezpečnosť považujeme tieto prívlastky za synonymické. Na definovanie obsahu pojmu „**bezpečnosť**“ môžu byť zvolené rôzne prístupy.

Prvý prístup:

„Požadovaná úroveň bezpečnosti je dosiahnutá vtedy, keď pre normálny (štandardný) priebeh činností (chod systému) nie je potrebné prijímanie špecifických opatrení.“ [6] Z hľadiska tohto prístupu je bezpečnosť ponímaná ako dynamický proces, ako jedna z etáp a charakteristík vývoja, pričom za základný parameter bezpečnosti sa považujú podmienky pre normálny chod systému. V rámci tohto prístupu sa pojednáva o „**úrovni bezpečnosti**“. Z toho vyplýva, že úroveň bezpečnosti nemá svoju absolútnu definitívnu hodnotu, ale vždy je ponímaná v kontexte a má výrazný individuálny, relatívny charakter.

Podľa druhého prístupu:

„Bezpečnosť je stav keď ochrana chránených záujmov je na takej úrovni, že riziko ich poškodenia je minimalizované.“ [6] Tento prístup vymedzuje bezpečnosť vo vzťahu k chráneným záujmom. Definícia kladie doraz

viac na subjekt – na „**ochranu jeho záujmov**“ a hrozby vystupujúce voči týmto záujmom sú implicitne obsiahnuté v „**riziku ich poškodenia**“. Táto definícia však môže vyvolávať dojem, že sa v nej nedostatočne zohľadňuje vyváženosť vzťahu medzi záujmami, rizikami a hrozbami.

Vyššie uvedené vymedzenia majú vysoký stupeň všeobecnosti. Nakoľko štát je zatiaľ stále elementárnym prvkom medzinárodných vzťahov, pri definovaní bezpečnosti v rámci národnej bezpečnosti a medzinárodnej bezpečnosti je potrebná konkrétnejšia definícia. Pojem „**bezpečnosť štátu**“ možno definovať tak, že :

„Požadovaná úroveň bezpečnosti štátu je vtedy, keď miera ohrozenia chránených záujmov si nevyžaduje prijímanie mimoriadnych opatrení a na elimináciu hrozieb je postačujúca normálna činnosť štátu a jeho orgánov.“ [6]

Cieľom takejto definície je snaha vyjadriť tieto skutočnosti a vzťahy:

- bezpečnosť nemá absolútnu hodnotu, ale je relatívnou a dynamickou veličinou;
- miera bezpečnosti vyjadruje rozsah ohrozenia chránených záujmov. Pojem chránené záujmy je použitý ako všeobecný termín na zahrnutie skutočností, ktoré sú vymedzené ako záujmy, ochrana ktorých je dôležitá. Tieto môžu zahŕňať rôzne spektrum záujmov - národné/štátne, životne, strategické, dlhodobé atď. Vymedzenie a klasifikácia záujmov je do značnej miery subjektívne. Čo je pre jedného aktéra chráneným záujmom, pre iného môže byť nepodstatné alebo ohrozením (hrozbou) vlastných záujmov. Definícia umožňuje tieto chránené záujmy priamo špecifikovať alebo vymedziť ich iným spôsobom;
- požadovaná úroveň bezpečnosti je výrazom individuálne nastavenej hodnoty veľkosti akceptovateľného rizika;
- definícia vyjadruje skutočnosť, že štát existuje v rámci určitého bezpečnostného prostredia a jeho normálne fungovanie priebežne ovplyvňuje pôsobenie jednotlivých prvkov a môže eliminovať pôsobenie hrozieb. Toto štandardné fungovanie je z hľadiska národnej bezpečnosti vyjadrené mierou alebo úrovňou bezpečnosti. Nutnosť aktivizácie mimoriadnych mechanizmov pre reguláciu vzťahov alebo elimináciu hrozieb vyjadruje zníženú úroveň národnej bezpečnosti, ktorá môže byť ďalej štruktúrovaná a kvantifikovaná;

Pojem bezpečnosť bol definovaný aj v **Bezpečnostnej stratégii z roku 2001**, a to nasledovne:

„Slovenská republika vníma svoju bezpečnosť ako stav, v ktorom je zachovaná vnútorná bezpečnosť a poriadok, suverenita a integrita, demokratické základy štátu a v ktorom je chránené životné prostredie.“ [3]

Obsah tejto definície nezohľadňuje problematiku miery bezpečnosti. Atribúty uvádzané v predmetnej definícii (vnútorná bezpečnosť, poriadok atď.) môžu byť zachované aj vo vojnovom stave ale s tým, že budú významne ohrozené. Právě tento vzťah medzi bezpečnosťou a mierou ohrozenia v uvedenej definícii chýba.

Nová Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005 pojem bezpečnosť nedefinuje, pričom zároveň používa pojem bezpečnosť občana a štátu bez toho, aby obsah tohto pojmu bližšie vymedzovala.

Pojem bezpečnosť je tiež definovaná ústavným zákonom o bezpečnosti štátu. *„Bezpečnosť je stav, v ktorom je zachovaný mier a bezpečnosť štátu, jeho demokratický poriadok a zvrchovanosť, územná celistvosť a nedotknuteľnosť hraníc štátu, základné práva a slobody a v ktorom sú chránené životy a zdravie osôb, majetok a životné prostredie.“* [14]

Vyššie uvedená definícia je pravdepodobne inšpirovaná Bezpečnostnou stratégiou Slovenskej republiky z roku 2001, pričom právnický jazyk tu prevážil nad odborným obsahom. Podobne ako definícia bezpečnosti uvedená v Bezpečnostnej stratégii Slovenskej republiky z roku 2001 je aj táto statická a bezpečnosť nevníma ako súčasť dynamicky sa vyvíjajúceho bezpečnostného prostredia. Z obsahu tejto definície napríklad nie je možné zistiť, v akom geografickom rozsahu má byť zachovaný mier, či v akom rozsahu majú byť chránené zdravie a majetok občanov. Uvedená definícia vymedzuje skôr pojem bezpečnosti štátu a nemožno ju považovať za všeobecnú definíciu pojmu bezpečnosť. Zároveň poukazujeme na skutočnosť, že bezpečnosť nie je možné definovať ako stav, v ktorom je zachovaná bezpečnosť, vzniká tak zbytočný pleonasmus.

Pod pojmom „**bezpečnosť**“ sa môže rozumieť spoločnosťou (štátom) určená (garantovaná) schopnosť zabrániť tomu, aby konkrétne riziko prekročilo únosnú hranicu. Za účelom zaistenia

bezpečnosti (obmedzenia existujúcich i potenciálnych hrozieb) sa zodpovedné subjekty, napr. štát, či medzinárodné organizácie efektívne pripravujú riešiť možné ohrozenia. Hrozby môžu smerovať napr. proti obyvateľstvu, zvrchovanosti štátu, vnútornému poriadku, majetku, životnému prostrediu, plneniu medzinárodných bezpečnostných záväzkov ako aj proti ďalším spoločenským záujmom. Zaistenie bezpečnosti sa v súvislosti s tým, čo je vyššie uvedené, zároveň chápe ako súbor opatrení, metód rozhodovania a konania smerujúcich k zaisteniu vnútornej, vonkajšej a medzinárodnej bezpečnosti (a to či už občana, štátu alebo medzinárodného spoločenstva v bežnom stave a pri krízových situáciách) prostredníctvom prevencie. Zjednodušene možno povedať, že bezpečnosť je životným záujmom každého jednotlivca najrôznejších sociálnych skupín, štátov i medzinárodného spoločenstva.

V tejto súvislosti je vhodné poukázať na obmedzenú možnosť vyjadrenia v slovenskom jazyku v porovnaní s anglickým jazykom, ktorý obsahuje dva výrazy:

- security** – tento výraz vyjadruje aktívnu bezpečnosť, či zabezpečenie formou činnosti osôb, systému a pod. (napr. Security Guard = bezpečnostná stráž)
- safety** – tento výraz vyjadruje pasívnu bezpečnosť a používa sa pre vyjadrenie vlastnosti predmetu, charakteristiky stavu a pod. (napr. Safety Belt = bezpečnostný pas, Safety Matches = bezpečnostné zápalky).

Obidva anglické výrazy sú v iných jazykoch používané v oblasti krízového riadenia, technickej oblasti či poisťovníctva a pod. ako samostatné výrazy.

V širšom ponímaní bezpečnosť nezahŕňa iba vojenskú stránku, ale kladie dôraz aj na iné oblasti, ktoré považuje štát za oblasti svojho záujmu, a ktoré majú preňho strategicky význam. Z toho vyplýva, že bezpečnosť spoločnosti môžeme zabezpečovať rôznymi spôsobmi: vojensky, hospodársky, cestou ideologickej nadvlády alebo odstraňovaním možných rizík a hrozieb.

Na základe vyššie uvedeného:

- v širšom zmysle sa za bezpečnosť považuje najmä stabilita, poriadok, určitosť, spoľahlivosť, rovnovážnosť, existencia subjektu bez hrozieb, stav a pocit istoty,
- v užšom zmysle sa bezpečnosť charakterizuje ako neexistencia vojen a ozbrojeného násillia, resp. iných hrozieb.

Vo vzťahu k medzinárodnej bezpečnosti možno najčastejšie uvažovať o troch podobách bezpečnosti:

1. bezpečnosť je relatívna neexistencia ohrozenia druhou stranou,
2. bezpečnosť je stav, keď ohrozenie nemôže bezprostredne zvrátiť stav spoločnosti,
3. bezpečnosť je stav vyznačujúci sa zabezpečením poriadku, dodržiavaním pravidiel, zmlúv a dohôd.

Bezpečnosť má svoju objektívnu a subjektívnu stránku. Pod objektívnou bezpečnosťou rozumieme:

- a) neexistenciu javov, ktoré ohrozujú znaky bezpečnosti,
- b) dostatok prostriedkov na eliminovanie rizík a ohrození svojej existencie.

Subjektívna bezpečnosť na druhej strane znamená, že príslušný subjekt nepociťuje ohrozenie, cíti sa bezpečný, pretože:

- a) nemá dostatok informácií o rizikách a ohrození,
- b) nie je schopný objektívne vnímať a posúdiť rizika a ohrozenia,
- c) je si vedomý svojej schopnosti eliminovať ohrozenia,
- d) je schopný včas vytvoriť účinnú ochranu proti rizikám a ohrozeniam.

Bezpečnosť má svoje aj svoje časové vymedzenie. Pri vytváraní bezpečnosti v rámci spoločnosti sa štát nemôže spoľahnúť, že dosiahne stav, kedy bude bezpečnosť zaručená v každom okamihu. „Bezpečnosť nie je stav, ktorý dosiahneme raz a navždy. Je to neustále sa vyvíjajúci proces, interakcia medzi bezpečnostnými hrozbami, rizikami a výzvami na jednej strane a našimi odpoveďami na strane druhej.“ [4]

Štát teda pri zabezpečovaní bezpečnosti spoločnosti musí zohľadňovať rôzne faktory ohrozujúce, resp. meniace bezpečnostné prostredie a musí využívať také formy a prostriedky, ktoré najlepšie riešia danú situáciu. Štát sa pri rozhodovaní o spôsobe zabezpečenia svojej bezpečnosti môže rozhodnúť medzi dvoma základnými prístupmi:

- (1) buď bude svoju bezpečnosť zabezpečovať výlučne svojimi vlastnými prostriedkami a možnosťami, alebo
- (2) spoji svoje materiálne a ľudské zdroje s ďalšími suverénnymi štátmi a spolu vytvoria systém kolektívnej bezpečnosti, ktorý zaručí vzájomnú pomoc členom v prípade ohrozenia ich bezpečnosti.

2 BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE

Definícia bezpečnostného prostredia nie je expressis verbis upravená v žiadnom právnom predpise. Je možné ju však odvodiť z ustanovení Bezpečnostnej stratégie Slovenskej republiky. Všeobecne možno povedať, že je to časť spoločenského prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja sociálneho subjektu, jeho činnosti, vzťahy a záujmy determinované bezpečnosťou. Bezpečnostné prostredie sa charakterizuje prostredníctvom vyčlenenia určitého územia, geopoliticky relatívne uceleného, ktoré je spravdla podmienené aj ďalšími sociálno-ekonomickými, vojensko-strategickými a kultúrno-historickými činiteľmi.

Z geopolitického hľadiska sa bezpečnostné prostredie vymedzuje spravdla v troch rovinách.

Prvá rovina je tvorená systémom medzinárodných vzťahov chápaných ako **globálne** bezpečnostné prostredie.

Druhá rovina ako **regionálne** bezpečnostné prostredie, obsahuje medzinárodné subsystémy, ktoré sú tvorené skupinami bezpečnostných aktérov na štátnej alebo nadštátnej úrovni (aliancie jednotlivých krajín, medzinárodné organizácie). Jeho súčasťou sú i základné jednotky, medzi ktoré patria individuálni bezpečnostní aktéri (štát, národ, medzinárodná spoločnosť).

Tretia, lokálna rovina je tvorená jednotlivými komponentmi základných jednotiek, ktorými sú inštitúcie a organizované skupiny. Jeho súčasťou sú i základné jednotky, medzi ktoré patria individuálni bezpečnostní aktéri (štát, národ, medzinárodná spoločnosť). Súčasťou tejto skupiny sú aj jedinci.

Z hľadiska determinácie bezpečnostného prostredia v **krízovom manažmente** sa definuje:

- vnútorné bezpečnostné prostredie, zahrňujúce konkrétnu lokalitu, mesto a jeho štvrte, obec a pod., ich determinujúce prvky a vzťahy
- vonkajšie bezpečnostné prostredie, vymedzené sociálnymi a prírodnými činiteľmi vzťahujúcimi sa k objektu, ktorý má byť chránený.

Bezpečnostné prostredie vyjadruje predovšetkým priestorovú dimenziu bezpečnosti spojenú s pôsobením subjektov

v určitom čase a podmienkach. Z hľadiska charakteristiky bezpečnostného prostredia je potrebné zvýrazniť jeho tri prvky:

- geografická charakteristika, ktorá je okrem polohy spojená aj s ďalšími najmä sociálno-ekonomickými a politickými charakteristikami a zvykne sa spájať aj s geopolitikou, geostratégiou a pod.,
- bezpečnostní aktéri, ktorí sa v ňom nachádzajú a pôsobia,
- existencia a pôsobenie hrozieb.

Tieto prvky charakterizujúce širší pohľad na bezpečnosť a bezpečnostné prostredie v nevojenskej oblasti sú vo vzájomnej závislosti a sú podmienené aj ďalšími prvkami a stránkami predovšetkým z vojensko-politického hľadiska.

Analýzu bezpečnostného prostredia je možné uskutočniť len vo vzťahu ku konkrétnemu bezpečnostnému aktérovi. V prípade štátu ide o analýzu globálneho, regionálneho a lokálneho bezpečnostného prostredia. Prvé dve úrovne majú kvalitatívne odlišný charakter od tretej úrovne. Lokálne bezpečnostné prostredie je vymedzené teritoriálnymi hranicami a predstavuje zvrchované územie daného štátu.

3 VNÚTORNÁ A VONKAJŠIA BEZPEČNOSŤ ŠTÁTU

Vnútna bezpečnosť štátu je na jednej strane stav, a na strane druhej je to proces v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované ohrozenia štátu a jeho záujmov zvnútra a štát má vytvorené dostatočné právne prostredie, inštitúcie, zdroje, sily, prostriedky a mechanizmy na riešenie krízových situácií. Pod vnútornou bezpečnosťou štátu sa ďalej rozumie spoločnosťou akceptovaná úroveň demokracie, ekonomickej prosperity, ochrany občanov a uplatňovania právnych noriem, ktoré zabezpečuje štát ako jednu zo svojich základných funkcií. Tento pojem sa vyskytuje v právnych normách upravujúcich činnosť policajných orgánov (napr. Dohovor o zriadení Európskeho policajného úradu (Dohovor o Europolle), článok 33 Zmluvy o Európskej únii).

Vnútna bezpečnosť štátu je charakterizovaná tým, že riziká majú svoj pôvod a pôsobia na území daného štátu a oproti tomu vonkajšia bezpečnosť je naopak charakterizovaná tým, že má svoj pôvod mimo územia daného štátu. Takto vnímaný obsah pojmu vnútna bezpečnosť štátu zahŕňa okrem ohrozenia zákonnosti a verejného poriadku, aj ochranu obyvateľstva vrátane

záchranných a likvidačných prac a humanitárnu pomoc, ochranu ekonomiky pred vnútornými rizikami, ochranu kritickéj infraštruktúry, jadrovú bezpečnosť, bezpečnosť v doprave a pod.

V užšom význame vymedzenie pojmu vnútna bezpečnosť štátu je viazané na pojem vnútorný poriadok, resp. verejný poriadok a vzťahuje sa hlavne na pôsobnosť policajných orgánov a ďalších ozbrojených bezpečnostných zborov.

Vonkajšia bezpečnosť štátu je stav, a proces v ktorom sú na minimálnu mieru eliminované vojenské, ekonomické a ďalšie špecifické ohrozenia štátu a jeho záujmov zvonku a štát má vytvorené dostatočné mechanizmy na ich eliminovanie. Medzi faktory ovplyvňujúce vonkajšiu bezpečnosť štátu sa ďalej rozumie súhrn medzinárodnopolitických, ekonomických a vojenských vzťahov štátu s okolitými štátmi a koalíciami, prostredníctvom ktorých presadzuje svoje štátne záujmy.

4 HROZBA A RIZIKO

Riziko je potenciálna možnosť narušenia bezpečnosti systému, objektu alebo procesu a predstavuje pravdepodobnosť vzniku krízového javu a jeho dôsledku. Tento pojem sa vyskytuje vo viacerých právnych normách Slovenskej republiky, ako napríklad zákon č. 124/2006 Z. z. o bezpečnosti a ochrane zdravia pri práci a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 3 písm. g), kde je definovaný s ohľadom na podmienky bezpečnosti pri práci.

Ďalej tento pojem možno nájsť aj v obrannej stratégii, či bezpečnostnej stratégii. Chápanie tohto pojmu a jeho definovanie v právnych normách, či jednotlivých stratégiách nie je jednoznačné.

Význam pojmov hrozba a riziko vyplýva z ich špecifického postavenia v rámci bezpečnostnej politiky. Jadrom bezpečnostnej politiky štátu je identifikácia a eliminácia hrozieb a rizík. Je preto nutné presne definovať uvedené pojmy a vymedziť ich vzájomný vzťah, aby tieto mohli slúžiť ako nástroje poznania a realizácie bezpečnostnej politiky.

Samotná teoretická problematika vymedzenia uvedených pojmov nebola na Slovensku nikdy predmetom rozsiahlej odbornej diskusie. Pojmy boli používané podľa úvahy jednotlivých autorov a väčšinou ich ponímanie nebolo

vysvetlené a vyplývalo len z daného kontextu. Určite snahy o ucelené riešenie problematiky sa uskutočnili v rámci priprav základných politicko-strategických dokumentov – bezpečnostnej, obrannej a vojenskej stratégie. Tieto ale neboli dôsledné, čo v konečnom dôsledku znamenalo prijatie dokumentov, ktoré z terminologického hľadiska nie sú jednotné. Pri pojme hrozba nie je v rámci slovenskej bezpečnostnej terminológie jednoznačne vymedzené ani jeho samotné používanie. V období prípravy Bezpečnostnej stratégie sa presadilo používanie termínu „**ohrozenie**“, aj keď z hľadiska obsahového aj z hľadiska používania je vhodnejší termín „**hrozba**“. Slovník slovenského jazyka pojem „**ohrozenie**“ nepozná. Uvádza pojem „**ohrozený**“, ktorého presnejší význam je neistý a pojem „**ohroziť**“, ktorý ma presnejšie vyjadrenie v pojme „**ochromiť**“.

Nemenej závažným dôvodom je problematika bezpečnostnej terminológie v medzinárodnej komunikácii. Anglický termín „**threat**“ je všeobecne prekladaný ako **hrozba** a naopak slovensky pojem **ohrozenie** sa do angličtiny prekladá ako „**threat**“. Zavádzanie odlišného, aj keď podobného pojmu môže vyvolať nedorozumenia. Súbežné používanie pojmov **ohrozenie** a **hrozba** na jednu stranu by neznamenal zásadný problém v rámci bezpečnostnej problematiky, ale na strane druhej sa aj v rámci odborných diskusií objavovali stanoviská, ktoré implicitne obsahovo vymedzovali tieto synonymické pojmy rozdielne.

V rámci prípravy bezpečnostnej stratégie bolo súčasťou jednej z pracovných verzií nasledovné vymedzenie pojmov riziko a ohrozenie:

- a) bezpečnostné riziká predstavujú negatívne postoje alebo opatrenia štátu (skupiny štátov), alebo domácich či zahraničných subjektov, prípadne situácie, ktoré môžu pri ich neriešení prerásť do bezprostredného ohrozenia záujmov Slovenskej republiky. Charakter bezpečnostných rizík vyžaduje ich nepretržité sledovanie, vyhodnocovanie tendencii ich vývoja a včasné prijímanie účinných preventívnych opatrení,
- b) bezpečnostné ohrozenia predstavujú konkrétne negatívne postoje a aktivity štátu (skupiny štátov) alebo relevantných domácich či zahraničných subjektov, prípadne situácie, ktoré bezprostredne ohrozujú záujmy Slovenskej republiky. Charakter bezpečnostných ohrození vyžaduje prijať okamžité opatrenia.

Aj keď sa v konečnom dôsledku tieto vymedzenia súčasťou oficiálneho dokumentu nestali, najlepšie vyjadrujú vtedajšie ponímanie pojmov **riziko** a **hrozba** a ich lineárny vzťah. V rámci tohto prístupu sú **riziko** a **hrozba** obsahovo obdobné pojmy, ktoré sa líšia vo veľkosti potenciálu nebezpečenstva, respektíve ohrozenia chránených záujmov. Zatiaľ čo **riziko** predstavuje možnosť ako takú, ktorá sa líši rozdielnosťou miery rizika, **hrozba** vyjadruje takú mieru rizika, ktorá si bezprostredne vyžaduje prijímanie opatrení na jej zníženie alebo elimináciu.. V konečnom dôsledku sa ale ani tieto pohľady nie vždy dôsledne rešpektovali a v rámci bezpečnostnej stratégie nie sú uplatňované dôsledne.

Ponímanie vzťahu **hrozba** – **riziko** a vymedzenie oboch dôležitých pojmov je v prvom rade otázkou odborného a spoločenského konsenzu a taktiež otázkou umožnenia funkčnej komunikácie v rámci medzinárodného spoločenstva. Z tohto pohľadu je možné akceptovať akékoľvek vymedzenie uvedených pojmov, ktoré bude široko akceptované a ktoré bude vhodné aj z pohľadu medzinárodnej komunikácie, kde taktiež je používanie uvedených pojmov nie vždy jednoznačné. V každom prípade ale nie je dobré, keď v dvoch základných strategických dokumentoch je používanie týchto pojmov výrazne odlišné. Na tento problém bolo Slovensko upozornené aj v rámci medzinárodnej spolupráce. Správa francúzskeho generála Flichyho uvádza, že: „*referencia na hrozby, ktoré sú možnosťou agresie a na riziká, ktoré zostávajú potenciálnym nebezpečenstvom, nie je v súlade s definíciami NATO a môže byť v tomto rámci zdrojom nejasností*“. [11]

Taktiež Správa o stave obrany vypracovaná tímom Cubic Applications upozorňuje: „*Existujú však oblasti, kde je možno vykonať vylepšenia - príkladom je presnosť s ohľadom na terminológiu. Termíny riziko a hrozba sa uvádzajú, ako keby boli jeden a ten istý termín - riziko je mierou dostatočnosti pre danú schopnosť reakcie a (na rozdiel od hrozby) hovorí o "možnosti nebezpečenstva", ktorú je krajina ochotná podstúpiť s ohľadom na adekvátnosť svojej schopnosti reakcie. To nie je definícia hrozby*“. [12]

Bezpečnostné riziká sú v súčasnosti hlavným faktorom, ktorý ovplyvňuje konanie štátov v rámci bezpečnostnej politiky. Keďže pravdepodobnosť svetového konfliktu je značne zredukovaná, bezpečnostné riziká sa

prenášajú do iných oblastí bezpečnosti. Vyplývajú z národného záujmu štátu. Nejedná sa iba o vojenský aspekt zabezpečenia suverenity štátu, ale v súčasnosti sa dôraz kladie hlavne na iné oblasti bezpečnosti štátu ako napr. ekonomická, vedecko-technická, atď. Riziko je teda možnosť vzniku udalostí alebo javu, ktorého výsledok sa s objektívnou pravdepodobnosťou odlišuje od predpokladaného cieľa, resp. možné nebezpečenstvo, že predpokladané negatívne javy prebehnú.

Bezpečnostné riziká sú potom stavy bezpečnostnej situácie (vnútornej a vonkajšej), prípadne zmeny týchto vzťahov, ktorých prejavy môžu vyvolať ohrozenie subjektu. Sú to javy a procesy, ktoré môžu priamo alebo nepriamo pôsobiť na spoločnosť, funkciu štátu alebo občanov.

Bezpečnostné riziko môže narastať, resp. jeho podoba môže byť skonzkretizovaná do priamych opatrení iných štátov, resp. subjektov medzinárodného systému, ktoré (opatrenia) by mohli poškodzovať záujmy daného štátu. V takom prípade sa už jedná o hrozbu, ktorá neskôr môže ďalej prerásť do konfliktu a ďalej do krízy.

Hrozbu (ohrozenie) možno charakterizovať ako potenciálnu krízu, ktorej riešenie si vyžaduje nárast kvantity a kvality, prípadne použitie mimoriadnych prostriedkov. Znamená to, že ohrozenie je stav krátko pred vypuknutím krízy, keď sú zámerne ovplyvňované udalosti, alebo prirodzeným vývojom smerujú k zhoršeniu.

Pojem **hrozba** je používaný v súvislosti s konkrétnym javom, procesom, udalosťou, ktorá znamená nebezpečenie - je identifikáciou. Naopak **riziko** je používané na vyjadrenie miery pravdepodobnosti realizácie hrozby.

Na dokreslenie: **Mína** je **hrozba**, konkrétny fakt znamenajúci nebezpečenstvo. **Riziko** je **možnosť**, pravdepodobnosť jej výbuchu a spôsobenia škody, teda uskutočnenia hrozby. Hrozba má charakter objektívnej skutočnosti, riziko má aj silný subjektívny prvok, ktorý vyjadruje našu reflexiu hrozby ako aj našu schopnosť sa s hrozbou vyrovnávať.

Kým predchádzajúce vyjadrenie je výrazom objektívnej stránky hrozieb, subjektívna stránka je spojená okrem iného aj procesom vnímania hrozieb spoločnosťou. V oblasti vnútornej bezpečnosti sa prevažná väčšina obyvateľstva cíti ohrozená malou stabilitou politického zriadenia, slabou rozvinutosťou trhovej ekonomiky, prípadne inými sociálnymi

rizikami. V oblasti pocitu vonkajšieho nebezpečenstva najvýznamnejšími faktormi ovplyvňujúcimi bezpečnosť považujú obyvatelia krajín strednej a východnej Európy nebezpečenstvo z jadrových elektrární (nielen na území cudzieho štátu, ale aj na území vlastného štátu), nebezpečenstvo iných ekologických katastrof, ohrozenie prameniace z migrácie a pôsobenia medzinárodného organizovaného zločinu a terorizmu na území vlastného štátu.

V rámci NATO je zjednotenie používania pojmov obsahom dokumentu NATO Glossary of terms and Definitions (AAP-6), ktorý je voľne dostupným dokumentom. Porovnávacím dokumentom pre anglickú verziu je The Concise Oxford Dictionary. AAP – 6 uvedené pojmy priamo neuvádza, ale používa ich v rámci iných definícií.

Ani v rámci NATO, ale ani v rámci jeho členských krajín nie je terminologický aparát jednoznačne ustálený a vytvorený. Aj tu sa niekedy objavuje zamieňanie pojmov hrozba a riziko, ich synonymické používanie a čiastočne odlišné ponímanie v rôznych dokumentoch. Na druhej strane nie sú tieto odlišnosti natoľko výrazné a v svojej podstate je používanie pojmov hrozba a riziko ustálené. Diferencie sa objavujú nie systémovo, ale ojedinele a najmä v odborných dokumentoch je používanie pojmov jednoznačné. Príkladom toho je napríklad spomínaná smernica AAP – 6. Niektoré odlišnosti v ponímaní pojmov sa objavujú v dokumentoch politického charakteru, kde je možné vidieť voľnejšie používanie pojmov v rámci potreby zdôrazniť alebo potlačiť niektoré skutočnosti prezentované v dokumente. Čiastočné odlišnosti v používaní pojmov sú dané aj národným prístupom a odborným zázemím.

ZÁVER

Jednou z kľúčových úloh štátu je zaistenie bezpečnosti svojich občanov. Táto úloha sa s premenami moderného sveta, ktorého nedeliteľnou súčasťou je permanentné prehlbovanie, diverzifikácia a globalizácia rizík, stáva ťažším. Objav alebo zavedenie novej technológie alebo výrobku, každá inovácia narušuje spoločenskú, technologickú, ekonomickú i politickú rovnováhu. Bez definovania a vymedzenia vzájomných vzťahov je problematické uskutočniť funkčnú analýzu bezpečnostného prostredia a riešiť bezpečnostnú problematiku. Synonymické používanie pojmov, ktoré je využívané najmä v rámci bežnej komunikácie, poprípade v

politickej roviny a líši sa v závislosti od kontextu v ktorom sa používa, môže mať v budúcnosti za následok efekt "babylonskej veže". Chaotické, izolované a nekoordinované riešenie parciálnych problémov nie je

východiskom, je nedostatočné a neefektívne. Báza úspešného riešenia bezpečnostnej problematiky v celej jej integrite sa musí stať programovaná teória, metodológia a cielený výskum.

LITERATÚRA

- [1] Bezpečnosť pro Evropu, Závěrečná správa, Center for Foreign Policy Development, Brown University, USA, Praha, 1994.
- [2] Bezpečnostná stratégia EÚ. EK Brusel, Belgicko, 2003.
- [3] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky schválená Národnou radou Slovenskej republiky dňa 27.03.2001,
- [4] BUZALKA, J.: Vybrane otázky teórie krízového manažmentu a civilná ochrana, Bratislava, Akadémia policajného zboru, 2001, s. 35.
- [5] FIGEL', J.: Bezpečnostne výzvy po ukončení studenej vojny a Slovenska bezpečnostná politika, In: Slovensko a NATO – bezpečnosť prostredníctvom spolupráce, Prešov, Výskumné centrum SFPA, 2001.
- [6] KULAŠIK, P. a kol.: Slovník bezpečnostných vzťahov, Bratislava, Smaragd, 2002, s. 22, 137
- [7] O'HALTON M.: Spoločná agenda pre vnútornú bezpečnosť, In: NATO REVUE, číslo 01/2007.
- [8] MIKOLAJ J., HERŠIC L., HITMÁR Š., HORÁČEK J., MIKA V., ŠIMÁK L.: Krízový manažment ako spoločensko-vedný problém, FŠI ŽU Žilina, 2000.
- [9] NOVÁK L. a kol.: Krízové plánovanie, Žilinská univerzita v Žiline, EDIS - vydavateľstvo ŽU, 2005
- [10] SLAVIČEK M.: Právne prostredie riešenia krízových situácií v Slovenskej republike - Dizertačná práca, Žilina, 2007.
- [11] Správa generála Flichyho z 13. septembra 2002, Audit slovenských návrhov k modelu „Sily 2010“, MO SR 2002.
- [12] Správa o stave obrany Cubic Applications, MO SR 2002.
- [13] ŠIMÁK L.: „Krízový manažment vo verejnej správe, Žilinská univerzita, Žilina 2001.
- [14] Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov, článok 1, odsek 3